

Asia: VN/20873/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yksin vanhempana ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston asetuksen muuttamiseksi sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun asetuksen 3 §:n osalta.

Yksin vanhempana ry pitää kannatettavana asetusmuutoksen tavoitteita selkeyttää ja yhtenäistää valtionavustusten myöntämisperusteita sekä lisätä päätöksenteon avoimuutta, läpinäkyvyyttä ja ennakoitavuutta. Erityisesti tilanteessa, jossa avustusmäärärahat vähenevät, on tärkeää, että avustusharkintaa ohjaavat kriteerit ovat selkeitä, yhdenvertaisia ja hakijoiden tiedossa riittävän ajoissa.

Tärkeätä on, että asetuksessa huomioidaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen monimuotoisuus eikä avustettavan toiminnan ulkopuolelle rajata ennalta mitään väestöryhmää, toimintamuotoa tai järjestötaustaa. Järjestöt ovat syntyneet vastaamaan hyvin erilaisiin yhteiskunnallisiin tarpeisiin, ja niiden vahvuus perustuu kykyyn tunnistaa kohderyhmiensä erityiset tarpeet sekä täydentää julkisia palveluja monenlaisilla vaikuttavilla tavoilla. Tästä syystä avustuskriteerien tulee mahdollistaa erilaisten toimintatapojen ja kohderyhmien yhdenvertainen arviointi.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminta on olennainen osa suomalaista kansalaisyhteiskuntaa ja hyvinvointijärjestelmää. Järjestöt täydentävät julkisia palveluja, tavoittavat ihmisiä, jotka jäävät palvelujen ulkopuolelle, vahvistavat osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä ehkäisevät ongelmien kärjistymistä. Avustusjärjestelmän ja sen arviointikriteerien tulee tukea tätä tehtävää pitkäjänteisesti, ennakoitavasti ja yhdenvertaisesti.

Järjestöjen riippumaton asema osana kansalaisyhteiskuntaa tulee tunnistaa myös avustusharkinnassa. Järjestöt eivät korvaa julkisia palveluja, vaan täydentävät niitä erityisesti ennaltaehkäisevässä työssä, vertaistuen, osallisuuden vahvistamisessa sekä kokemustiedon välittämisessä. Monissa järjestöissä vapaaehtoiset, vertaistoimijat ja kokemusasiantuntijat ovat keskeisessä roolissa ihmisten kohtaamisessa ja tukemisessa. Järjestöt tarjoavat monille mahdollisuuksia toimia vapaaehtoistehtävissä sekä tavoittavat ihmisiä, jotka eivät muutoin hakeudu tai pääse palvelujen piiriin.

3 §:n 2 momentin 1. kohta

Perusteltua on, että avustusharkinnassa korostetaan toiminnan kykyä lisätä ihmisten kohtaamisia, osallisuutta ja yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta. Kohtaavuutta koskevien arviointikriteerien tulee kuitenkin olla riittävän selkeitä, eikä arviointi saa perustua yksinomaan toiminnan volyymiin tai osallistujamääriin. Myös pienille kohderyhmille suunnattu toiminta voi olla yhteiskunnallisesti erittäin vaikuttavaa, ja kohtaavuutta tulee arvioida suhteessa kohderyhmälle tuotettuun hyötyyn ja toiminnan vaikuttavuuteen.

Hallinto, johtaminen, viestintä ja toiminnan kehittäminen eivät ole kohtaavasta työstä irrallisia tukitoimintoja, vaan sen välttämättömiä edellytyksiä. Avustusten tulee mahdollistaa myös nämä toiminnan jatkuvuuden ja laadun kannalta keskeiset rakenteet.

3 §:n 2 momentin 3. kohta

Perusteltua on, että avustusharkinnassa arvioidaan toiminnan mahdollista rinnakkaisuutta muun toiminnan kanssa. Arvioinnissa tulee kuitenkin huomioida järjestöjen erilaiset kohderyhmät, toimintatavat ja yhteiskunnallinen tehtävä.

Yhteistyöhön ja tarkoituksenmukaiseen työnjakoon tulee kannustaa, mutta järjestöjen yhdistymistä ei tule pitää itseisarvona. Arvioinnissa tulee kuitenkin tarkastella toiminnan tarkoitusta, kohderyhmiä, sisältöä ja tuottamaa lisäarvoa eikä pelkästään organisatorisia rakenteita tai toiminnan ulkoista samankaltaisuutta. Samankaltainen toiminta ei välttämättä ole päällekkäistä, jos se tavoittaa eri ihmisryhmiä, vastaa erilaisiin tarpeisiin tai täydentää julkisia palveluja. Hallinnollista taakkaa tulee keventää hyödyntämällä nykyistä laajemmin jo toimitettuja tietoja, vähentämällä päällekkäistä raportointia ja mitoittamalla raportointivelvoitteet suhteessa avustuksen määrään, toiminnan laajuuteen ja järjestön kokoon. Erityisesti jatkoavustuksissa tulisi ensisijaisesti hyödyntää aiempia vuosiselvityksiä ja muuta jo kerättyä aineistoa. Hallinnollisten velvoitteiden tulee olla oikeassa suhteessa niihin resursseihin, joita järjestöillä on käytettävissään, jotta mahdollisimman suuri osa voimavaroista voidaan kohdentaa varsinaiseen toimintaan.

3 §:n 2 momentin 6. kohta

Kannatettavaa on, että avustusharkinnassa huomioidaan toiminnan laatu, tuloksellisuus ja vaikuttavuus. Arvioinnissa tulee kuitenkin tarkastella yksittäisten arviointitulosten lisäksi niiden kehitystä. Tuloksellisuusarvioinnin kriteerien tulee olla ennakoitavia ja pitkäjänteisiä. Jos arviointiperusteita muutetaan merkittävästi kesken toiminnan, avustuksensaajilla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta kehittää toimintaansa uusien tavoitteiden mukaisesti tai osoittaa tehtyjen kehittämistoimien vaikutuksia. Ennakoitavat arviointikriteerit tukevat sekä oikeudenmukaista avustusharkintaa että toiminnan jatkuvaa kehittämistä. Arvioinnissa tulee tunnistaa sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnan monimuotoisuus sekä erilaiset keinot edistää hyvinvointia ja terveyttä. Vaikuttava järjestötyö voi toteutua esimerkiksi vertaistuen, vapaaehtoistoiminnan, neuvonnan, kokemustiedon kokoamisen, edunvalvonnan, kehittämistyön, viestinnän tai kohtaavan asiakastyön kautta. Toimintamuotoja ei tule asettaa keskenään eriarvoiseen asemaan, vaan

arvioinnissa tulee painottaa toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja kohderyhmälle tuotettua hyötyä.

On kannatettavaa, että avustuspäätöksissä arvioidaan toiminnan vaikuttavuutta, laatua ja kykyä tavoittaa ne ihmiset, joiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen toiminta kohdistuu. Vaikuttavuutta tulee kuitenkin tarkastella sekä määrällisten että laadullisten kriteerien perusteella. Monien järjestöjen työ perustuu ennaltaehkäisyyn, vertaistukeen, vapaaehtoistoimintaan, kokemustiedon hyödyntämiseen ja osallisuuden vahvistamiseen, joiden vaikutukset näkyvät usein vasta pitkällä aikavälillä esimerkiksi parempana hyvinvointina, toimintakykynä, luottamuksen, yhteisöllisyyden ja ihmisten omien voimavarojen vahvistumisena, oikea-aikaisena palveluihin hakeutumisena sekä raskaampien sosiaali- ja terveystalvelujen tarpeen vähenemisenä. Näitä vaikutuksia ei voida arvioida pelkästään lyhyen aikavälin määrällisillä mittareilla.

Valmisteluprosessi ja vaikutusten arviointi

Asetuksen valmistelussa on tärkeää noudattaa hyvän säädösvalmistelun ja hyvän hallinnon periaatteita. Jatkovalmistelussa tulee varmistaa sosiaali- ja terveysjärjestöjen sekä sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusasioden neuvottelukunnan aito osallistuminen valmisteluun, käsitellä lausuntopalaute avoimesti ja varata riittävä lausuntoaika. Nyt lausuntoaika on poikkeuksellisen lyhyt ja sijoittuu kesälomakaudelle, mikä vaikeuttaa järjestöjen mahdollisuuksia osallistua valmisteluun.

Perustelumuistion mukaan ehdotettuja kriteerejä on sovellettu jo ennen niiden voimaantuloa. Avustusten myöntämisperusteiden tulee perustua lakiin tai asetukseen, ja hakijoilla tulee olla selkeä tieto heitä sitovista arviointiperusteista ennen niiden soveltamista.

Vaikutusten arviointia tulee täydentää järjestötoiminnan yhteiskunnallisten ja taloudellisten vaikutusten osalta:

- 1) millaisia kustannuksia voi syntyä, jos ennaltaehkäisevä toiminta vähenee,
- 2) millaisia vaikutuksia voi syntyä avustusten vähenemisestä toiminnalle, jonka kohderyhmä on joutunut myös sosiaaliturvan leikkausten kohteeksi,
- 3) millaisia työllisyys- ja sukupuolivaikutuksia voi olla avustusleikkausten kohdistuessa naisvaltaiselle toimialalle.

Hannula Outi
Yksin vanhempana ry - Outi Hannula